International Journal of Academic Value Studies (Javstudies)

ISSN:2149-8598 | *Vol: 3, Issue: 16, pp. 286-293*
www.javstudies.com | *Javstudies@gmail.com*

Disciplines: Business Administration, Economy, Econometrics, Finance, Labour Economics, Political Science, Public Administration, International Relations

KÜRESELLEŞEN DÜNYADA ETNOSENTRİZM: ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNE YAPILAN BİR SAHA ARAŞTIRMASI

Ethnocentrism in A Globalized World: A Field Research Study Conducted On University Students

Yrd.Doç.Dr. Emre BAŞCI
Şırnak Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Şırnak/Türkiye

Başcı, E. (2017). "Küreselleşen Dünyada Etnosentrizm: Üniversite Öğrencileri Üzerine Yapılan Bir Saha Araştırması", Vol:3, Issue:16; pp:286-293 (ISSN:2149-8598)

ARTICLE INFO

Article History
Makale Geliş Tarihi
Article Arrival Date
25/10/2017
Makale Yayın Kabul Tarihi
The Published Rel. Date
15/11/2017

Anahtar Kelimeler
Erasmus, Etnik merkezcilik, Etnosentrizm, Küreselleşme
Keywords
Erasmus, Ethnocentrism, Globalization

ÖZ

Genel kabul gören bir tanıma göre küreselleşme; insan, sermaye, teknoloji ve hizmetler bakımından dünyanın giderek daha fazla bütünleşmesi anlamına gelmektedir. Küreselleşme karşıtlarını oluşturan bir alt grubun da etnosentrik (etnik merkezci) bireylerden oluştuğu iddia edilmektedir. Etnosentrik birey, diğer sosyal toplulukları kendi kültür örüntüsüne ait yaşam tarzı, gelenekler ve dinsel inanışlar gibi faktörlere göre olumsuz şekilde değerlendirmektedir. Bu çalışmada; Şırnak Üniversitesi'nde öğrenim gören üniversite öğrencilerinin diğer kültürlere karşı olan etnosentrik tutumları ve bu tutumların geçirmiş olduğu evrim irdelenmektedir. Metodolojik çerçevede Neuliep ve McCroskey tarafından geliştirilen Genelleştirilmiş Etnosentrizm Ölçeği (GENE) ve derinlemesine görüşmelerden yararlanılmıştır. Araştırma temel bulgularına göre, öğrencilerin ortalama etnosentrik tutum puanları orta-alt seviyededir ve etnosentrik tutum yurtdışı deneyimi ile düşme eğilimi göstermektedir. Bu bulgular, geleceğin kuşaklarını oluşturacak olan gençlerin genel etnosentrik tutumları hakkında bilgi sağlamak ve küreselleşmenin gençler üzerindeki etkilerini ortaya koymak açısından önemlidir.

ABSTRACT

A widely accepted definition of globalization is that it is the ongoing and accelerated integration of the globe in terms of human resources, capital, technology and services. A group of globalization antagonists can be claimed to be consisting of ethnocentric individuals. This individual judges 'other' cultures with his very own cultural identity, defined by lifestyle choices, traditions, religious beliefs and other cultural components. In this study, the students of Şırnak University are put under the lens in terms of their different levels of ethnocentric attitude and of ethnocentric evolution. The Generalized Ethnocentrism Scale (GENE) that was developed by Neuliep and McCroskey and in-depth interviews were utilized as methodological instruments. The research findings show that the average score of students' ethnocentric attitudes is in the middle-low range and the ethnocentrism score inclines to decline with international experience. These findings could be deemed meaningful as they may show the ethnocentric attitudes of young adults and the influence of globalization on them who are destined to produce new generations.

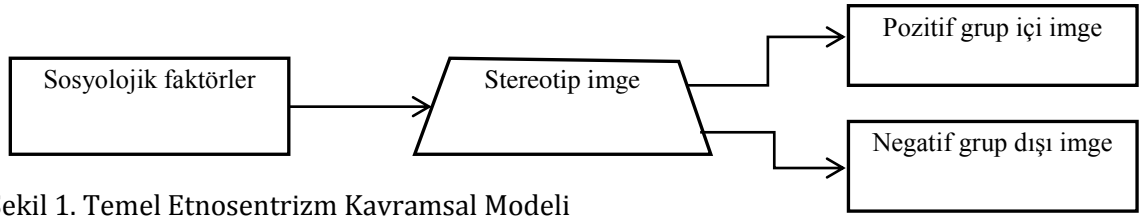
1. GİRİŞ

Genel olarak kabul gören bir tanıma göre küreselleşme, "insan, sermaye, teknoloji ve hizmetler bakımından dünyanın giderek daha fazla bütünleşmesi" anlamına gelmektedir (Adams, 2008, s. 725). Held ve McGrew (2008, s. 72), küreselleşmeyi "bölgeler arası akışlar ve ağlar meydana getiren, toplumsal ilişkilerin uzamsal örgütlenmesinde dönüşümü temsil eden bir süreç" olarak ifade etmektedirler. Hirst ve Thompson'a (2007, s. 26) göre küreselleşme kavramı, ulusal kültürlerin, ulusal ekonomilerin ve ulusal sınırların çözüldüğü, sosyal hayatın büyük bir bölümünün küresel süreçler tarafından belirlendiği bir çağa karşılık gelmektedir. Küreselleşme olgusu; İngiliz sosyologlar Giddens (1990, s. 64) ve Albrow'un (1996, s. 88) iddia ettiği gibi, birey ve toplumları ekonomik, siyasi, sosyal, psikolojik ve kültürel boyutlarıyla 'yaşanılan yerden' bağımsız bir şekilde etkilemektedir. Bilimsel, iletişimsel ve teknolojik gelişmeler, çokuluslu pazarlama faaliyetleri ve çok faktörlü ulusal ve uluslararası göç gibi sebeplerle sürekli şekilde küçülen dünyada küreselleşme olgusuna olumlu yaklaşanlar (küreselleşmeciler), eleştirel bakanlar (küreselleşme karşıtları) ve arafta yer alan kararsızlar olduğu bilinmektedir (Dumanlı Kürkçü, 2013, s. 1). Kimi küreselleşme karşıtlarına göre

küreselleşme süreci, kültürel olarak Batı yönlü tektipleşmeyi yaratırken çevresel problemleri de beraberinde getirmektedir (Peattie ve Peattie, 2009, s. 260). Küreselleşmenin yarattığı kültürel homojenleşme savlarına (Bkz. Holton, 200) karşı, hibridleşme (Bkz. Tomlinson, 1999) veya kutuplaşma (Bkz. Barber, 1995) savları kıyasıya mücadele etmektedir.

Küreselleşmenin özellikle kültürel yönüne mesafeli olan bir grubun da etnosentrik bireylerden oluştuğu iddia edilmektedir. İlk kez William G. Sumner (1906) tarafından tanımlanan etnosentrizm, Yunanca halk ve merkez kelimelerinin birleşimi ile ortaya çıkmış, Türkçe'de etnik merkezcilik, ben merkezcilik, budunmerkezcilik veya kültür taassubu olarak bilinen bir kavramdır (Özçelik ve Torlak, 2011, s. 365). Etnosentrizm; bir kimsenin kendi kültürünü dayanak noktası olarak alması ve diğer kültürleri kendi kültürü açısından değerlendirmesi ile tarif edilen duygu olarak tanımlanmaktadır (Andersen ve Taylor, 2008, ss. 67-68). Sumner (1906, s. 13), etnosentrizm kavramını bir bireyin ait olduğu grubu herşeyin merkezine yerleştirmesi olarak ifade etmiştir. Etnosentrizmin grup açısından pozitif işlevsel yönünün grup üyeleri arasındaki grup bağlılığını arttırması olduğu bilinmektedir (Sharma, Shimp ve Shin, 1995). Negatif işlevsel olarak sınıflandırılabilecek durumların başında ise etnosentrizmin toplumda ayrımcılık ve ötekileştirmeye neden olması gelir. Başka kültürlerin 'tuhaf', 'anormal', 'sapkın' ve 'tehdit' olarak etiketlenmesi, etiketlenen kültürün üyesi olan bireylere karşı bir düşmanlığın oluşmasına neden olabilir (Gökalp, 2009, s. 114). Etnosentrizm olgusunun tam karşısında bulunan kültürel rölativizme göre ise ahlak belirli bir kültür, toplum veya topluluğun özüyle ilişkilidir; insanlar farklı kültürel uygulamaları yargılamamalıdır (Doğan, 2009, s. 183). Kültür sosyolojisi alanında çalışan sosyologlar etnosentrizm konusunu da kapsayan eserler vermişlerdir. Örneğin; Adorno ve diğerleri (1950), Şekil 1.'de görüldüğü gibi etnosentrizmin sosyolojik faktörler temelli ideolojik bir sistem olduğunu söylemekte, sosyolojik faktörlerden etkilenen birey ve grupların algı dünyalarında stereotipler oluşturduklarını ve bu stereotipleri kullanarak grup içinden veya dışından olan bireyleri olumlu veya olumsuz olarak niteliediklerini söylemektedirler. Pearl (1954), grup dışı önyargıların bireye hayatının ilk dönemlerinde yerleştiğini ve 'öğretilen' bu önyargıların kaynağının bireyin hayatında etkin rol oynayan kişiler olduğunu belirtmektedir.

İlk olarak Sumner (1906) tarafından tanımlanan ve Adorno ve diğerlerinin (1950) kavramsal çerçevesini çizdikleri bu konsept, daha sonra Brewer ve Campbell (1976) ve Raden (2003) tarafından genişletilmiş, entrosentrizm kavramı sadece grup içi kültürün olumlu ve grup dışı kültürün olumsuz olarak nitelendirildiği klasik entrosentrizmin ötesine taşınmıştır. Örneğin; Raden (2003), oluşturmuş olduğu entrosentrizm tipolojisinde grup dışı kültürün görece pozitif olarak algılandığı durumu dahi entrosentrizm kavramına dahil etmeye çabalamıştır. Bu çalışma ise; sınırları Sumner ve Adorno ve diğerleri tarafından çizilen klasik entrosentrizm olgusu üzerinden yürütülecektir; araştırma araçlarından biri olan genelleştirilmiş entrosentrizm ölçeği (GENE) bu sebeple seçilmiştir. Kültürel grup, Neuliep ve McCroskey'e (1997, s. 389) göre coğrafi sınırlar ile sınırlandırılmaması gereken bir olgudur. Milliyet, etnisite, dinsel inanış, kuşak dinamikleri, cinsel yönelim, hatta dil kullanımı kültürel grubu tanımlamak için yeterli değişkenlerdir; grup üyeleri arasında duygusal bağların olması ve grubun kendisini kendine özgü bir grup olarak nitelemesi kâfidir. Bu açıklama, Geertz'in (1973) kültür tanımıyla uyuşmaktadır. Geertz'e (1973, s. 89) göre kültür, sembollerden hareketle öğrenilmiş kavramlar sistemidir; bir grubun değerlerine bağlılık o kültürün parçası olmak için yeterlidir.

Şekil 1. Temel Etnosentrizm Kavramsal Modeli

Kaynak: Adorno vd., 1950

Alanyazında etnosentrizm hakkında yapılan çalışmalara göz gezdirildiğinde bu alanda yapılan çalışmaların işletme ve özellikle pazarlama alanında tüketici entrosentrizmi konusunda yapıldığı görülmektedir. Etnosentrizm olgusuna sosyolojik yönden yaklaşan az sayıda çalışma mevcuttur. Raden (2003, s. 824), etnosentrizm tutumunun eğitim süresi ile negatif ilişki, otoriterlik ve sosyal mesafe ile pozitif ilişki içinde olduğunu bulgulamıştır. Benzer şekilde, eğitim süresi ve etnosentrik eğilim ilişkisinin pozitif korelasyon içinde olduğunu öne süren çalışmalar ile karşılaşılmıştır (Bkz. Bobo ve

Licari, 1989, Case vd., 1989, Hello vd., 2006 ve Nie vd., 1996). Diğer demografik değişkenler göz önüne alındığında yaşı görece yüksek olan bireylerin ve kadınların etnosentrik eğilimlerinin gençlere ve erkeklere nazaran daha yüksek olduğu saptanmıştır. (Bkz. Sharma, Shimp ve Shin, 1995; Inglehart 1990). Hooghe ve diğerleri (2013) Belçikalı gençler üzerine yaptıkları araştırmada farklı kültürel gruplardan arkadaş edinenlerin başlangıçta düşük etnosentrik eğilimler gösterdiklerini ve bu eğilimin 5 yıllık arkadaşlık sürecinde artma veya azalma göstermediğini saptamışlardır. Küreselleşme ve etnosentrizm ortak alanında yapılan çalışmalara göz gezdirildiğinde Machida'nın (2012) çalışması yol gösterici niteliktedir. Machida (2012, s. 437), küreselleşmenin ekonomik ve sosyal boyutlarının etnosentrik eğilimleri azalttığını bulgulamıştır. Çalışmayı yakın dönemde gerçekleştiren Machida (2012, s. 440), küreselleşme ve etnosentrizm ortak alanında yer alan çalışmaların noksanlığına işaret etmekte, bu konuda ampirik çalışmaların mutlaka yapılması gerektiğini belirtmektedir. Türkiye'de yapılan çalışmalara bakıldığında etnosentrizm olgusunun sosyoloji alanyazını da dahil olmak üzere tüketici etnosentrizmi odaklı olduğu görülmektedir. Alanyazında etnosentrizmin sosyolojik yönü, etnosentrizm tutumlarının değişimi/evrimi ve küreselleşme ve etnosentrizm ilişkisi gibi konularda büyük bir boşluk olduğu anlaşılmaktadır.

2. METODOLOJİ, ANALİZ VE BULGULAR

Bu çalışmada, saha araştırması karma araştırma metodolojisi yardımıyla üç modül halinde gerçekleştirilmiştir. İlk modülde Şırnak Üniversitesi bünyesinde bulunan dört birimde (İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Mühendislik Fakültesi, İlahiyat Fakültesi ve Şırnak Meslek Yüksekokulu) öğrenimlerine devam eden öğrencilere GENE ölçeğini içeren anketler, 20 Mart ve 25 Mart 2017 tarihleri arasında uygulanmış ve veriler SPSS yazılım paketi (Versiyon 23) yardımıyla analiz edilmiştir. Katılımcıların demografik özellikleri ve ek bilgiler Tablo 1.'de sunulmaktadır. Toplam 142 katılımcının (98 Erkek, 44 Kadın) büyük çoğunluğu kendisini Müslüman, Kürt veya Müslüman - Kürt olarak isimlendirmektedir. Öğrencilerin büyük bir kısmı henüz yurtdışına gitmemiştir ve Türkiye içinde farklı oranlarda seyahat etmektedirler. Küreselleşmenin önemli bir aracı olarak görülen Avrupa Birliği Erasmus+ programı, öğrencilerin küreselleşmeye yönelik bakış açısını anlamak amacıyla araçsallaştırılmıştır. Analizler sonucunda, Erasmus+ programına yaklaşım açısından 3 öğrenci grubu ortaya çıkmıştır: (1) Erasmus+ programı hakkında olumlu düşünenler ve yurtdışına gitmek isteyenler, (2) Erasmus+ programı hakkında olumlu düşünenler ve yurtdışına gitmek isteyenler fakat teknik imkansızlıklardan (düşük ekonomik seviye, yabancı dil yetersizliği, çalışma hayatının olması ve ailenin izin vermemesi) dolayı programa katılamayanlar ve (3) Erasmus+ programı hakkında olumsuz düşünenler.

Tablo 1. Katılımcı Özellikleri ve Ek Bilgiler

Cinsiyet	***Sayı***	***Yüzde***
Kadın	*44*	*%31*
Erkek	*98*	*%69*
Fakülte	***Sayı***	***Yüzde***
İktisadi ve İdari Bilimler	*49*	*%34,5*
İlahiyat	*39*	*%27,5*
Mühendislik	*32*	*%22,5*
Meslek Yüksekokulu	*22*	*%15,5*
Kültürel kimlik	***Sayı***	***Yüzde***
Müslüman - Kürt[1]	*76*	*%53,5*
Müslüman	*24*	*%16,9*
Kürt	*13*	*%9,2*
Dünyalı	*9*	*%6,3*
Kürt - Müslüman[2]	*8*	*%5,6*
Diğer	*12*	*%8,5*

Daha önce yurtdışına gitme durumu	***Sayı***	***Yüzde***
Evet	*27*	*%19*
Hayır	*115*	*%81*
Türkiye'de seyahat etme sıklığı		
Hiç	*14*	*%9,9*
Nadiren	*42*	*%29,6*
Arada sırada	*60*	*%42,3*
Sık sık	*26*	*%18,3*
Erasmus Plus Programına Yaklaşım		
Olumlu	*91*	*%64,1*
Olumlu fakat teknik imkansızlıklardan dolayı katılamama	*15*	*%10,6*
Olumsuz	*36*	*%25,4*

1- Müslüman kimliğinin Kürt kimliğinden önce geldiğini düşünen.

2- Kürt kimliğinin Müslüman kimliğinden önce geldiğini düşünen.

Öğrencilerin anketlere verdikleri cevaplara göre etnosentrik skorlar, normallik testine tabi tutulmuştur; test sonucuna göre bu skorlar normal dağılım göstermektedir (Kolmogorov-Smirnov Sig. 0,2 – Shapiro – Wilk Sig. 0,456 - Çarpıklık: 0,126 ve Basıklık: -0,410). Normal dağılım gösteren skorlar söz konusu örneklem için parametrik testlerin uygulanabilmesini mümkün kılmıştır. Öğrencilerin ortalama etnosentrik puanı 35,4 olarak karşımıza çıkmaktadır. Orta-düşük etnosentrizme karşılık

gelen bu puan, öğrencilerin genel olarak kendi kültürel kimliklerini diğer kültürlere göre çok farklı bir yere koymadığı ve diğer kültürlere karşı aşırı olumsuz şekilde yaklaşmadığını göstermektedir.

Etnosentrik eğilimde kadın ve erkek öğrencilerin skorları, *Bağımsız Örneklem T testi* ile karşılaştırılmış ve cinsiyet faktörü açısından anlamlı bir fark ile karşılaşılmamıştır (Sig. 0,423 ve F: 0,645). Yurtdışına (genellikle Irak'a) giden ve gitmeyen öğrenciler arasında da anlamlı fark bulunamamıştır (Sig. 0,977 ve F: 0,001). Farklı birimlerde eğitim gören öğrenciler, okudukları birim açısından *Tek Yönlü Anova (Scheffe)* testine tabi tutulmuş ve etnosentrik eğilimleri en düşük olan *İlahiyat* öğrencileri ve etnosentrik eğilimleri en yüksek olan *Meslek Yüksekokulu* öğrencileri arasında anlamlı bir fark ile karşılaşılmıştır (Sig. 0,032 ve Puan farkı: 6,527). İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin etnosentrik skor ortalamaları tüm fakülteler içinde en düşük seviyededir. Öğrenciler arasında seyahat etme sıklığı ve kültürel kimlik açısından anlamlı etnosentrik eğilim farkı ile karşılaşılmazken (sırasıyla Sig. 0,077 ve Sig. 0,386), Erasmus+ programına yaklaşım açısından kuvvetli anlamlı bir fark ile karşılaşılmıştır (Sig. 0,000). 1. grup (programa olumlu yaklaşanlar) ve 2. grup (programa olumlu şekilde yaklaşırken teknik imkansızlıklardan dolayı gidemeyenler) ile 3. grup (programa olumsuz yaklaşanlar) arasında etnosentrik eğilimler açısından önemli bir farklılık bulunmuştur (Ortalamalar; 1. grup: 33,02; 2. grup: 29,60 ve 3. Grup 43,92). 1. ve 2. gruplar arasında ise etnosentrik eğilim açısından anlamlı bir fark ile karşılaşılmamıştır. Bu çarpıcı bulgu, Erasmus+ programına olumsuz bakanların algı, tutum ve davranışlarında yüksek etnosentrik eğilimlerin rol oynadığı fikrini vermektedir. Nitekim, ankete katılan ve etnosentrik eğilimleri yüksek olan bireylerin (3. gruba ait bireylerin) kimi söylemleri şu şekilde ortaya çıkmıştır:

Batılılar pis insanlar. Medeniyet doğudan doğmuştur. (Mühendislik öğrencisi, Erkek)

Yurtdışına ancak iyi değerler yaymak için gidebilirim. (İlahiyat öğrencisi, Erkek)

Gitmek istemememin nedeni kendi kültür yapımdaki insanlarla takılmak istemem. Farklı bir toplum bana sıkıcı gelebilir. (İlahiyat öğrencisi, Kadın)

Yurtdışındaki gelenek ve kültür uyuşmazlığından dolayı programa başvurmadım. (İİBF öğrencisi, Erkek)

Diğer kültürlerin benim kültürüme saygısı olmadığı için katılmayı düşünmüyorum. Zaten İngilizce'yi hiç sevmiyorum. (İİBF öğrencisi, Erkek)

İkinci araştırma modülünde, önceki yıllarda Erasmus+ programı ile yurtdışındaki üniversitelerde eğitim görmüş sekiz Şırnak Üniversitesi öğrencisi ile derinlemesine görüşmeler yürütülmüş ve bu öğrencilerin yurtdışında sahip oldukları deneyimler masaya yatırılmıştır. Üçüncü araştırma modülünde ise, yakın zamanda Erasmus+ ile yurtdışına gitmeye hak kazanmış on altı öğrenciye yurtdışına çıkış öncesi GENE ölçeğini içeren anket uygulanmış ve derinlemesine görüşmeler yürütülmüş, bu öğrenciler yurtdışından döndüklerinde ise ayrı araçlar tekrar uygulanmıştır. Böylelikle, öğrencilerde etnosentrik açıdan herhangi bir puansal ve algısal değişim yaşanıp yaşanmadığı ortaya konulmaya çalışılmıştır. İkinci ve üçüncü modül kapsamında 24 öğrenciden 20'si kendilerini Müslüman-Kürt, 1'i Müslüman, 1'i Kürt ve geri kalan 2 kişi Müslüman-Türk olarak adlandırmakta ve bu kültürel gruplara ait hissettiklerini belirtmektedirler. 24 öğrenciden yarısı Kadın (12 kişi), diğer yarısı ise Erkek'tir.

Üçüncü araştırma modülü kapsamında öğrencilerin etnosentrik tutumlarında belirgin bir değişim yaşandığı bulunmuştur. Araştırma sürecinde yurtdışına giden ve dönen öğrencilerin sayısının 30'dan düşük olması (örneklem sayısı 16'dır) nedeniyle parametrik olmayan *Wilcoxon testi* uygulanmıştır. Skorları karşılaştırılan öğrencilerden 1'i yüksek lisans öğrencisi, 15'i ise lisans öğrencisidir. Bu öğrencilerden 6'sı Kadın, 10'u Erkek'tir. Yurtdışına gitmeden önce tespit edilen ortalama entronsentrizm skoru 37,13 iken, yurtdışından döndükten sonra ortaya çıkan skor 31,69'dur. Bu testin sonucuna göre, yaklaşık dört ay süren yurtdışı deneyimi sonucunda etnosentrik eğilimde anlamlı bir düşüş yaşandığı görülmektedir (Sig. 0,001).

İkinci ve üçüncü araştırma modülleri kapsamında; yurtdışına giden ve dönen öğrencilerin görüşmeler sırasında sarfettikleri söylemlere göz gezdirildiğinde, yurtdışı deneyimin öğrencilere muhtelif özellikler kazandırdığı anlaşılmaktadır. Öğrenciler tarafından olumlu görülen kazanımlar sırasıyla: *(1) Yabancı dil yetisinin gelişimi*, *(2) Benliğin gelişimi*, *(3) Arkadaş grubunda ve ailede statü kazanılması*, *(4)*

Karşılaştırmalı kültürel farkındalık kazanılması ve *(5) Özdeğerlerin farkına varma* olarak karşımıza çıkmaktadır:

(1) Yabancı dil yetisinin ve uzmanlık bilgisinin gelişime ilişkin örnek söylemler:

Yurtdışında yalnız kaldığım ve markete gittiğimde iletişim kurmak zorunda olduğum için dilim ilerledi. (Lisans öğrencisi, Erkek)

İngilizce'min %50 oranında iyileştiğini düşünüyorum. Ayrıca orada gördüğümüz iktisat yazılımları burada yoktu, çok şey yapıp öğrendik. (Yüksek lisans öğrencisi, Kadın)

(2) Benliğin gelişimine ilişkin örnek söylemler:

Yurtdışında sabırlı olmayı öğrendim. Daha önce sinirliydim. Bir sataşma olmuştu bana oradayken, kendimi tutabildim. Kavga etmemeyi öğrendim. (Lisans öğrencisi, Erkek)

Tek başıma hareket edebilmemin özgüvenini yaşadım. Erasmus bana özgüven kazandırdı. Daha ketum bir insandım, açıldığımı ve insanlarla iletişim kurabildiğimi söyleyebilirim. Mutlu olmak için hayatın güzelliklerine odaklanmak gerekiyormuş. (Yüksek lisans öğrencisi, Kadın)

(3) Arkadaş grubunda ve ailede statü kazanılmasına ilişkin örnek söylemler:

Yurtdışından döndükten sonra Marmaris'e gittim arkadaşlarla. Yabancı birisi soru sormaya başlamış onlara. Arkadaşlar hemen beni çağırdı ben yurtdışını gördüğüm ve dilim olduğu için. Bana saygı duyduklarını gösteriyor bu. (Lisans öğrencisi, Erkek)

Yurtdışından döndükten sonra başta babam olmak üzere tüm ailem daha fazla fikrimi soruyorlar. (Lisans öğrencisi, Kadın)

(4) Karşılaştırmalı kültürel farkındalık kazanılmasına ilişkin örnek söylemler:

Avrupa'da özgürlük var. İletişim anlamında istediğiniz kişiye ulaşabiliyorsunuz. Hiyerarşi yok. Cinsellik konusunda da özgürlük var. Yaşlı insanlar da genç gibi, hayatın içinde. Bunlar çok güzel şeyler. (Lisans öğrencisi, Erkek)

Avrupalılar sıra bekliyor, kurallara uyuyor. Trafikte yayalara çok saygılılar. Keşke bunlar Türkiye'de de olsa. (Lisans, Erkek)

Bütün insanların aslında aynı olduğunu, sadece yaşam tarzlarının birbirinden farklı olduğunu gördüm. (Yüksek lisans öğrencisi, Kadın)

(5) Özdeğerlerin farkına varmaya ilişkin örnek söylemler:

Avrupa'da cinselliğin çok özgür olması sınırları tamamen ortadan kaldırabiliyor. Örneğin, aile kavramı benim için önemli. Sevdiğimi kimseyle paylaşmam. Kırmızı çizgilerim pekişti oraya gidince. (Lisans öğrencisi, Erkek)

Kültürümüzün özgün değerlerini de korumamız gerektiğini anladım. Yemekler olsun, sofra adabı olsun, misafir ağırlama olsun, kolektif kültürümüz güzelmiş. (Yüksek lisans öğrencisi, Kadın)

Öğrenci söylemlerine yoğunlaşıldığında özellikle Müslüman-Kürt ve Kürt kültürel gruplarına atfedilen kolektif değer ve geleneklerin (düğün, bayram ve taziyelerde birlikte olunması, büyüğe saygı, malların ortak kullanımı vb.) öğrenciler arasında öneminin daha fazla anlaşıldığı görülmektedir. Bunun karşısında; Avrupa'da karşılan aşırı alkol tüketimi, cinsel özgürlüğün duygusal ilişkilerin niteliğine olumsuz etkisi ve aşırı bireyselcilik Avrupa kültürüne atfedilen ve olumsuz olarak algılanan özelliklerdir. Avrupa'da karşılaşılan düzenli şehir ve köy hayatı, sosyal özgürlük, sosyal kurallara riayet, kadın-erkek eşitliği, sosyal hiyerarşinin baskın olmaması, toplumu oluşturan tüm bireylerin (çocuk, yaşlı ve engellileri de içerecek şekilde) toplumda aktif rollerinin olması öğrenciler tarafından takdir edilen özellikler olarak dillendirilmiş, bu özelliklerin yaşanılan çevrede ve kültürel grupta olmasının her zaman tercih edileceği belirtilmiştir. Özellikle Avrupa toplumlarında kadın-erkek ilişkilerinde toplumsal baskının olmaması ve ailede kadının sözünün erkek kadar güçlü olması, katılımcı öğrenciler tarafından sıklıkla dile getirilen olumlu özelliklerdir. Öğrencilerin küçük bir oranı yurtdışında kültür çatışmasına ilişkin olumsuzluklar yaşamış olsa da öğrencilerin genel olarak yurtdışı deneyimlerini olumlu şekilde deneyimledikleri ve güzel anılarla yurda döndükleri görülmektedir.

Yaşanılan olumsuzlukların dinsel önyargılara ve yerel kültüre özgü gıda maddelerine ilişkin deneyimlendiği görülmektedir:

Kapalı bir bayan arkadaşımıza orada yaşayan birisi bağırdı. Erkek bir arkadaşımız da sakallı olduğu için sözlü tacize uğradı. Sarhoş olmalarına verdik bu tacizcileri. Avrupa'daki insanların çoğu yabancı düşmanı değil bence. Göçmenlerin ya da IŞİD'in kötü örneklerini görüyorlar, tepkilerine hak veriyorum. (Lisans öğrencisi, Erkek)

Genellikle yanımızda kapalı bir arkadaşımız olduğunda garip bakışlarla karşılaştık. Hatta yanımıza gelip saçlarını niye göstermediklerini soruyorlardı, başörtüsünü ucundan çekiştirenler oluyordu. Onun dışında her yere girdik çıktık. Kimse karışmadı bize. (Lisans öğrencisi, Kadın)

Kaldığımız ve gezdiğimiz yerlerde en büyük problem uygun yemekleri bulamamaktı. Sürekli 'içinde domuz eti veya yağı var mı acaba' sorgulamasını yapıyorsunuz. (Lisans öğrencisi, Kadın)

3. SONUÇ VE ÖNERİLER

Küreselleşme günümüzde yaşam dünyamızın önemli bir unsuru olarak deneyimlenmekte ve benliğimizi, kültürümüzü ve yaşam tarzımızı sürekli bir biçimde dönüştürebilmektedir. Özellikle farklı kültürel dünyalara açık olmaya meyilli oldukları düşünülen genç bireylerin önceki jenerasyonlara göre etnosentrik açıdan daha az önyargılı oldukları bilinen bir gerçektir. Nitekim; araştırma bulguları, geleneğin ve dinin görece olarak yoğun bir şekilde hissedildiği bir bölgede yaşayan ve bölgedeki kültürel grupların üyesi olan Şırnak Üniversitesi öğrencilerinin etnosentrik tutumlarının orta-alt etnosentrik seviyede olduğunu göstermektedir. Puan açısından ortalamanın üstünde kalan (etnosentrik eğilimleri yoğun olan) öğrencilerin ise, yabancı kültürlere din, gelenek, yaşam tarzı ve dil açısından önyargılı şekilde yaklaşabildikleri görülmektedir.

Küreselleşmenin başlıca bir aracı olarak görülen öğrenci değişim programlarından birisi olan Erasmus+ programının, Avrupa kültürlerine karşı daha önce hissedilen olumsuz duyguları ve önyargıları yok ettiği veya hafiflettiği görülmektedir. Bunun yanında, yurtdışı deneyiminin öğrencinin gelişimine birçok yönden katkısı olduğu bulgulanmıştır. Bu katkılar, dil yetisinin veya uzmanlık bilgisinin gelişimi gibi teknik konular olabildiği gibi, kişiliğin gelişimi (özgüvenli, iyimser, mutlu olma vb.), arkadaş grubunda ve ailede hissedilen sosyal statü artışı, diğer kültürlerin özelliklerinin farkına vararak olumlu görülen özelliklerin içselleştirilmesi ve orijin kültüre ait olumlu görülen özelliklerin farkına varılması durumudur. Farklı kültürlerden alınan fonksiyonel ve etik açıdan olumlu görülen özellikler birey tarafından benimsenebilmekte, birey kendi değer kolajını oluşturmakta, özgünleşmekte ve kozmopolitleşmektedir. Kültür çatışmasına ilişkin olumsuz şekilde deneyimlenen olaylar ise münferit olarak görülmekte, yaşanılan olumsuz deneyimlerin din eksenli olduğu anlaşılmaktadır. Son olarak, tüketim ekseninde öğrencilerin yurtdışı ve yurtiçinde farklı kültür menşeili hiçbir markaya karşı önyargılı olmadıkları görülmektedir. Hakkında olumsuz düşünülen ürünler, din eksenli olarak domuz eti ve alkol olarak karşımıza çıkmıştır. Teknolojinin ve sosyal medyanın kullanımının öğrenciler arasında yoğun bir şekilde gerçekleştiği, özellikle sosyal medyanın yurtdışına çıkış öncesinde sosyalleşme ve dil yetisini geliştirme amaçlı kullanıldığı görülmektedir.

Araştırma bulgularına dayanılarak, küreselleşme bağlamında bazı potansiyel uygulamaların temini önerilmektedir. Eğitim kurumlarında ve belediyelerde başlatılacak kültür seminerleri, bu seminerlere katılacak öğrenciler, genç bireyler ve toplumun diğer üyelerinin yurtiçi ve yurtdışında süregelen farklı yaşam tarzları ve gelenekleri hakkındaki önyargılarını kırmaları için aracı olabilecektir. Ayrıca; ilköğretim çağından başlayarak eğitim kurumlarında, 'Kültürler Arası Diyalog' isimli bir seçmeli ders müfredata eklenmesi hem yurt içinde hem de yurtdışında bulunan farklı kültürlerin ve azınlıkların özelliklerinin öğrenilmesi açısından faydalı olabilecektir. Bu dersin ortak içeriği, Sosyoloji, Psikoloji, Antropoloji ve Halk Bilimi gibi sosyal bilim disiplinlerinde uzman öğretim üyeleri tarafından düzenlenen çalıştaylar sırasında oluşturulup birkaç eğitim kurumunda pilot uygulama ile yürürlüğe sokulabilecektir. Eğitim kurumlarının müfredatlarına ekleyecekleri bu seçmeli dersin, toplumsal uyuşmazlıkları ve kültürel önyargıları hafifleteceği ve değişim programlarına başvuran öğrencilerin sayısında olumlu etki yaratacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Adams, S. (2008). Globalization and income inequality: Implications for intellectual property rights. Journal of Policy Modeling, 30(5), 725-735.

Adorno, T.W., Frenkel-Brunswik, E., Levinson, D.J. ve Sanford, R.N. (1950). The authoritarian personality. New York: Harper.

Albrow, M. (1996). The global age. Cambridge: Polity Press.

Andersen, M.L. ve Taylor, H.F. (2008). Sociology: Understanding a diverse society. United States of America: Thomson.

Barber, B. (1995). Jihad vs. McWorld: How globalism and tribalism are reshaping the world. New York: Ballantine Books.

Bobo, L. ve Licari, L.F. (1989). Education and political tolerance: Testing the effects of cognitive sophistication and target group affect. Public Opinion Quarterly, 53, 285-308.

Brewer, M.B. ve Campbell, D.T. (1976). Ethnocentrism and intergroup attitudes: East African evidence. Oxford: Sage.

Case, C.E., Andrew, M.G. ve Stephan, F. (1989). Social determinants of racial prejudice. Sociological Perspectives, 32, 469-483.

Doğan, N. (2009). İş etiği ve işletmelerde etik çöküş. SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 16, 179-200.

Dumanlı Kürkçü, D. (2013). Küreselleşme kavramı ve küreselleşmeye yönelik yaklaşımlar. The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication, 3(2), 1-11.

Geertz, C. (1973). The interpretation of cultures. New York: Basic Books.

Giddens, A. (1990). The consequences of modernity. Cambridge: Polity Press.

Gökalp, E. (2011). Kültür: Antropolojik yaklaşımlar. (Ed: A. Ergür ve E. Gökalp). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, ss. 1-32.

Held, D. ve McGrew, A. (2008). Globalization in question. Malden: Blackwell.

Hello, E., Scheepers, P. ve Gijsberts, M. (2002). Education and ethnic prejudice in Europe. Explanations for cross-national variances in the educational effect on ethnic prejudice. Scandinavian Journal of Educational Research, 46(1), 5-24.

Hirst, P. ve Thompson, G. (2007). Küresel dönüşümler (Büyük küreselleşme tartışması). (Çev: A.R. Güngen). Ankara: Phoenix.

Hooghe, M., Meeusen, C. ve Quintelier, E. (2013). The impact of education and intergroup friendship on the development of ethnocentrism. A latent growth curve model analysis of a five-year panel study among Belgian late adolescents. European Sociological Review, 29(6), 1109-1121.

Holton, R. (2000). Globalization's cultural consequences. Annals of the American Academy of Political and Social Sciences, 570, 140-152.

Inglehart, R. (1990). Cultural shift in advanced industrial society. Princeton: Princeton University.

Machida, S. (2012). Does globalization render people more ethnocentric? Globalization and people's views on cultures. American Journal of Economics and Sociology, 71(2), 436-469.

Neuliep, J.W. ve McCroskey, J.C. (1997). The development of a U.S. and generalized ethnocentrism scale. Communication Research Reports, 14(4), 385-398.

Nie, N., Junn, J. ve Stehlik-Barry, K. (1996). Education and democratic citizenship in America. Chicago: University of Chicago.

Özçelik, G.D. ve Torlak, Ö. (2011). Marka kişiliği algısı ile etnosentrik eğilimler arasındaki ilişki: Levis ve Mavi Jeans üzerine bir uygulama. Ege Akademik Bakış, 11(3), 361-377.

Pearl, D. (1954). Ethnocentrism and the self concept. Journal of Social Psychology, 40(1), 137-147.

Peattie, K. ve Peattie, S. (2009). Social marketing: a pathway to consumption reduction?. Journal of Business Research, 62, 260-268.

Raden, D. (2003). Ingroup bias, classic ethnocentrism, and non-ethnocentrism among American whites. Political Psychology, 24(4), 803-828.

Sharma, S., Shimp, T.A. ve Shin, J. (1995). Consumer ethnocentrism: A test of antecedents and moderators. Journal of the Academy of Marketing Science, 23, 26-28.

Sumner, W.G. (1906). Polkways. Boston: Ginn.

Tomlinson, J. (1999). Globalization and culture. Chicago: University of Chicago.